

¡BOMBA!

Qué esto a nadie le infarte,
mas hay que tenerle aprecio;
con orgullo decir recio,
bordado maya es un arte

K'uintsil

Miércoles 4 de diciembre de 2024

CAMPECHE · YUCATÁN · QUINTANA ROO · AÑO 10 · NÚMERO 2376 · www.lajornadamaya.mx

Kaxta'ab túumben foosil ti' jump'éeel áayim xlukum yaan u kama'ach; ku tsa'ayal u k'ux juubo'ob

Europa Press
Oochel Enrique Osorno

Jump'éeel u túumbenil foosil áayim xlukume' kaxta'ab tu lu'umil Túnez, ts'o'oke' ku ye'esik jayp'éeel ba'alo'ob, je'el bix u kama'ach yéetel le ku tsa'ayal u k'uxik juubo'ob, u xiímbal táanil ba'ale' beyxan paachil.

Terastiodontosaurus marcelosanchezi, kuxlaj kex 50 miyoonesil ja'aob'ob paachil, ts'o'oke' juntúul u asab nojoch jejeláasil ba'alche' k'ajóolta'an ichil u múuch'il Amphisbaenia,

tumen u poole' ku p'isik maanal 5 sentiimetróos.

U jela'anil yéetel áayim xlukumo'ob ti' le k'iino'oba, u ya'abile' kaja'ano'ob yáanal lu'ume', miiin tumen le túumben kaxta'anila' kuxlaj yóok'kabil. Foosile' ku chíikbesik jayp'éeel ba'alo'ob ti' u koj, mu'uk'an ka'achij yéetel u esmaalteil u koj'e'esik ku jaantik juubo'ob, ba'ax suuka'an u jaantik desde walkil maanal 56 miyoonesil ja'abo'ob.

Áayim xnook'ole' (Amphisbaenia) k'aaba'inta'ano'ob beyo' tumen kéen yáax ila'ake' óoli' beey xnook'olo'obe' ba'ale' beey yaan u pool tu ka'atséelilo'obe'.

Beey túuno' yóok'olal ka'ap'éeel ba'al ti'al u je'ets'el u k'aaba': bix u wíinkilal tumen óoli' beey xlukum kéen k'áatak nu'ut' bejo'ob te'e lu'umo' ku páaniko'ob.

"Ba'ax tkaxtaj Túneze', maanal jo'op'éeel sentimeetróos ku p'isik

u pool, ts'o'oke' u jejeláasil áayim xnook'ol maas jach k'ajóolta'an", tu tsolaj ti' k'aytajil beeta'ab tumen jka'ansaj Georgios L. Georgalis, ti' u kúuchil Instituto de Sistemática y Evolución de Animales de la Academia Polaca de Ciencias de Cracovia, u nojochil le xaak'alo'. "Tuláakal ba'ax a'alike' le túumben jejeláasil ba'alche'a' yaan ba'al u yil yéetel le k'ajóolta'an bejla'a beey lagarto gusano damero".